

mu vyhovujúcu prácu a prostredie. V nových podmienkach sa korporácia stáva zodpovednou za svojho pracovníka. „Vzájomná logická spojitost medzi korporáciou a inými aspektami života — vzdelávaním, zdravím, rodinou a komunitou — znamená, že podnik sa nemôže sťažovať na mizerný školský systém, na hnutie žien, ktoré sťažuje presúvanie ľudí, na vysoké sumy na zdravotných účtoch zamestnancov. Korporácie majú konať, a to na základe logickej spojitosti medzi ľuďmi a ziskom. To znamená, že záujmy podniku a záujmy ľudí a komunity sa stále viac zhodujú“ (s. 337). To znamená, že získavajú obe strany — korporácie aj ľudia. Preto korporácie sledujú hlavne kvalitu života: dobré prostredie pre svojich zamestnancov, dobré školy, kultúrne príležitosti, podmienky na rekreáciu a stále viac príležitostí pre manželov, ktorí obaja pracujú. To neznamená, že podniky sú alturistické. Jednoducho tu panuje zhoda, obojstranný zisk.

Aby podniky prilákali podnikateľov a udržali si ich, musia vedome vytvárať prostredie pre učenie a rast. „Centrálnou tu bude nová úloha manažera: viesť, učiť a podporovať ľudí“ (s. 107). S tým súvisí odbúravanie byrokracie, rúcanie hierarchických pyramíd nadriadenosti a podriadenosti, prepájanie medziľudských vzťahov do rovnoprávných sietí, mriežok

novej organizačnej štruktúry. Dôraz sa kladie na decentralizáciu a samosprávu.

Rozhodujúcou črtou manažera transformovanej korporácie je predstavivosť. Tá je hlavnou vlastnosťou filozofie podnikania. V tom je cenný poznatok pre našu príliš zrationalizovanú filozofiu. Predstavivosť vychádza z intuitívneho poznania, v ktorom logika čísel nie je všetko. „Predstava je spojením medzi snom a činnosťou... Čísla prichádzajú až po predstave“ (s. 96). Vedúci pracovníci sú intuitívni myslitelia, ktorí sa pri riešení problémov príliš zložitých pre racionálnu analýzu vytrvalo spoliehajú na vlastné tušenie, intuíciu.

Tieto a ďalšie — už podstatne konkrétnejšie — civilizačné procesy rozvoja sa v recenzovanej knihe rozoberajú na oveľa širšom a bohatšom materiáli. Nám, aj keď máme, samozrejme, ďaleko od praktického uplatňovania týchto skúseností v našej krajine, (pre značnú civilizačnú zaostalosť), kniha predsa len poskytuje podnetný všeobecne ľudsky platný návod na špecifikovanie uvedených civilizačných trendov v súlade s podmienkami našej krajiny. Tomu sa jednoducho nedá vyhnúť, a preto kniha *Pretváranie korporácie* nemá len vzdelávací a informačný význam, ale je aj návodom k praktickej činnosti.

Ivan Bajer

SOCIÁLNA FILOZOFIA

N. LESER: Sozialphilosophie. Wien 1984, 283 s.

Recenzovaná publikácia N. Lesera *Sociálna filozofia* predstavuje v skutočnosti výber záznamu vysokoškolských prednášok, koncipovaných s cieľom podať základné informácie o tom, čo sociálna filozofia je, aké sú

jej vzťahy k ostatným spoločenským vedám, a poskytnúť čitateľovi základnú orientáciu v danej oblasti poznania.

Uvedenému zámeru plne zodpovedá i vnútorná funkčná štruktúra

práce i jej problémový záber a heuristická funkcia. Autor v práci načrtáva skutočne rozsiahlu paletu problémov z oblasti sociálnej filozofie. Jej rámec však často prekračuje a zasahuje aj do problematiky príbuzných vedných disciplín (najmä sociológie, politológie, sociálnej psychológie atď.), pričom tieto problémy dôsledne zmapúva a v skratke dešifruje, čím túto problematiku približuje i pre menej kvalifikovaných čitateľov.

Prvá kapitola práce, v názve ktorej je už obsiahnutá otázka o zmysle a význame filozofie a sociálnej filozofie v súčasnosti (*Wozu überhaupt noch Philosophie und Sozialphilosophie?*) má prevažne terminologicko-metodologický charakter. N. Leser sa v nej zaoberá analýzou samotného pojmu „sociálna filozofia“, jej vymedzením a chápaním z rôznych zorných uhlov. V tejto súvislosti upozorňuje, že hoci samotný pojem „sociálna filozofia“ je najmä v nemeckom jazykovom okruhu bežným a pomerne frekventovaným pojmom, jeho vymedzenie nie je vždy jednoznačné vzhľadom na komplexnosť a mnohvrstvosť jeho obsahu. Ako autor práce uvádza, vo všeobecnosti je sociálnu filozofiu možné chápať a vymedziť ako explicitnú časť všeobecnej (systematickej) filozofie a súčasne ako strešný pojem pre označenie dielčích sociálno-filozofických disciplín a príslušných výskumných smerov, ale tiež aj ako implicitnú časť všeobecnej (systematickej) filozofie a napokon tiež ako to, čo je nad (die Überhöhung) jednotlivými (špeciálnymi) spoločenskovednými disciplínami a výsledkami.

V tejto časti publikácie sa autor venuje tiež určujúcemu vzťahu medzi filozofiou a vedou, pričom zastáva stanovisko, že filozofia nie je púhy jednoduchý súhrn poznatkov jednotlivých vied, ani nie je žiadnou ich náhradou, ako je často označovaná naj-

mä tými, ktorí od nej očakávajú úplné vysvetlenie všetkých problémov poznania. Podľa tohto názoru je filozofia len preto ešte funkčná, lebo sa zatiaľ ešte nenachádza v situácii, v ktorej môže na všetky otázky odpovedať. Toto vákuum, ktoré pozostáva z neprítomnosti určitých konkrétnych odpovedí, je vyplňané filozofickými teóriami a špekulatívnymi úvahami, čo podľa mienky týchto, ako ich N. Leser nazýva, „popieračov filozofie“ je práve tak nepotrebné a dokonca škodlivé, ako dopĺňanie niektorých voľných priestorov poznania religióznymi úvahami. V konfrontácii s vyššie uvedeným názorom autor práce oponuje v tom zmysle, že jeho základné ponímanie vzťahov medzi filozofiou a vedou (a v tom je zahrnutý tiež ako špeciálny prípad — analogický vzťah — sociálnej filozofie a sociológie ako spoločenskej vedy par excellence) je, že filozofia a veda sa vyvíjajú v procese vzájomného obohacovania sa, ako aj v konkurenčnom procese zmeny stavu a potlačania, pričom sú však schopné navzájom sa dopĺňať a relativizovať.

V druhej kapitole práce sa autor zaoberá otázkami vzťahu sociálnej filozofie a filozofie štátu, zvlášť sa tu zameriava na význam štátu a základov filozofie štátu pre sociálnu filozofiu. Autor sa pritom konzekventne pridrižiava svojho východiskového postulatú, v ktorom sociálna filozofia vystupuje ako strešný pojem pre rozličné čiastkové spoločensko-vedné disciplíny, resp. vedné odbory, ktoré sa zaoberajú rozličnými formami združení, do ktorých ľudia vstupujú v priebehu svojich dejín. V tomto chápaní štát, ktorý podľa N. Lesera je najvyššou, najkomplexnejšou a najcentralizovanejšou organizačnou formou spoločenského združenia v dejinách ľudského vývinu (ktorá ostatné spoločenské združenia prekrýva), predsta-

vuje teda takú formu ľudskej asociácie, ktorá všetky ostatné predstihuje a prostredníctvom normatívnych regulatívov vytvára pre ne realizačný rámec. Z toho potom autorovi logicky vyplýva, že „veda o štáte, všeobecná náuka o štáte a filozofia štátu sú celkom integratívnymi zložkami sociálnej filozofie“ (s. 32).

Po definovaní štátu, v ktorom autor vychádza z koncepcie H. Kelsena a A. J. Merkla, sa zaoberá otázkami vzniku, vývoja štátu, jeho legitimacy, zmyslu a poslania v dejinách, jeho foriem a funkcií. V závere tejto kapitoly venuje priestor kritickým náhľadom na marxistickú koncepciu štátu, ktorej vytýka najmä metodologicky nesprávne zjednodušené chápanie funkcie štátnej moci ako púheho nástroja na potlačenie jednej triedy druhou. Obdobným spôsobom ako v predošlej kapitole postupuje autor v kapitole, nazvanej *Filozofia práva a sociálna filozofia*. Menovite tu N. Leser upozorňuje na analogičnosť vzťahov filozofie a štátu a filozofie práva k sociálnej filozofii.

Štvrtá kapitola práce je venovaná problematike blízkych vzťahov empirických sociálnych vied a sociálnej filozofie. V podstate ide o dva okruhy problémov — vzájomné vzťahy so sociológiou a politológiou. Tu N. Leser zastáva iázor o mimoriadne úzkej spätosti sociológie a sociálnej filozofie. Tieto vzťahy označuje ako neporovnateľne blízke a vzájomne sa obohacujúce, v ktorých obe vedné disciplíny navzájom úzko komunikujú, dopĺňajú sa; prijímajú podnety jedna od druhej, pričom v nijakom prípade nie je možná ich redukcia jednej na druhú.

V plejáde načrtnutých problémov nechýbajú ani otázky spojené s hodnotovým úsudkom sociológie; autor tu upozorňuje na niektoré ťažkosti, slabiny empirických sociologických výskumov a ich interpretácie. Zamýšľa

sa tu tiež nad miestom sociológie v systéme vied, nad jej postavením „medzi spoločenskými a prírodnými vedami“ (s. 102).

Nevyhýba sa ani náčrtu palety vzťahov sociológie a ideológie, pričom prezentuje i možné alternatívne prístupy k riešeniu problematiky (existencializmus, dualizmus, marxizmus atď.) Na tomto mieste si všíma tiež vzťah kulturnej antropológie a sociológie, upozorňuje na názor, rozšírený v súčasnosti na západnej hemisfére, stotožňujúci do značnej miery sociológiu so sociológiou kultúry a kultúrnou antropológiou. N. Leser pripúšťa oprávnenosť a možnosť tohto pohľadu, pokiaľ sociológiu chápeme ako teóriu s nadregionálnym dosahom, ako výskum, ktorý zahŕňa celú kultúru.

Komplementárnou časťou tejto kapitoly sú úvahy autora o politológii ako fenoméne na pomedzí vedy a politiky. N. Leser si všíma politiku ako objekt výskumu, ako predmet vedy, všíma si i vzťahy medzi politológiou a politikou a ich sieť spätných väzieb.

Pochopiteľne, v rade humanitných vied, zaradených do predmetu záujmu autora, nechýba ani sociálna psychológia a jej prínos pre chápanie problematiky človeka. Zo sociálnej psychológie N. Leser cielne vyberá témy, ktoré podľa neho v súvislosti so sociálnou filozofiou hrajú nezanedbateľnú úlohu. Sem radí najmä náuku o sociálnych stereotypoch; všíma si ich úlohu pri utváraní nacionalizmu ako ideológie a politiky. Dotýka sa tiež problémov moci a privilégií ako psychologického fenoménu. V tejto súvislosti konkrétnejšie rozoberá i niektoré aspekty psychológie vládcov a davu (Le Bon) a v závere tejto kapitoly sa venuje ešte „psychológii filozofov“. Opiera sa pritom o prácu filozofujúceho psychiatra A. Herzberga, ktorý v 20. rokoch tohto storočia publikoval

prácu *Zur Psychologie der Philosophen*, kde súdobými psychologickými postupmi prostredníctvom tzv. kritérií normality „testoval“ veľkých filozofov ľudských dejín od Sokrata až po Nietzscheho. Závery, ku ktorým Herzberg dospel (filozofia ako surrogát reality) a ktoré nie sú lichotivé ani pre filozofiu, ani pre filozofov, tu N. Leser oprávnené nazýva falošnými.

Predposledná časť knihy, nazvaná *Historická veda a sociálna filozofia*, sa zaoberá v podstate dvoma problémovými okruhmi, jednak problematikou pokroku v historickom procese vývinu ľudskej spoločnosti (kde podrobuje kritickej analýze najmä marxistické učenie o vývoji ľudstva cestou striedania spoločensko-ekonomických formácií) a jednak komplexom otázok slobody a osobnosti a jej úlohy v dejinách. Pre túto analýzu si autor ako historický referenčný rámec zvolil Októbrovú revolúciu v Rusku a konkrétnu úlohu Lenina v tejto revolúcii. Uvedený príklad uplatňuje najmä v polemike s historicko-materialistickým prístupom k úlohe osobnosti v dejinách a poukazuje na niektoré protirečenia, obsiahnuté v tomto prístupe.

V siedmej a záverečnej kapitole práce, nazvanej *Sociálnofilozofické*

východiská sa autor zaoberá analýzou ideových východísk fašistických sociálno-filozofických prúdení v minulosti i súčasnosti. V súvislosti s tým poskytuje nielen diachronický záber, ale i systematický prierezový pohľad na skúmaný fenomén ideových východísk, ktorý člení do troch relatívne vyčlenených sústav. Konkrétne ide o východiská individualistické, totalitárne a osobnostné.

Zvláštnu pozornosť venuje N. Leser v tejto kapitole rozboru totalitného princípu v dejinách ľudskej spoločnosti. Aktuálne uvažuje o princípe totalitarizmu ako politickej koncepcii, vlastnej viacerým spoločenským systémom, definuje tu jeho základné črty, znaky a charakteristiky, prítomné v ľavom i pravom totalitarizme. Všíma si však aj významné rozdiely, ktoré sú pre ne špecifické a ktoré obraz pravej a ľavej totality precizujú.

Záverom môžeme povedať, že publikácia N. Lesera *Sociálna filozofia* napriek času, ktorý uplynul od jej vydania, obsahuje množstvo skutočne aktuálnych (aj keď často len naznačených) sociálnofilozofických problémov a pohľadov, ktoré vytvárajú inšpiratívnu bázu pre konštruktívnu vedeckú diskusiu v danej oblasti poznania.

Karol Kollár